

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
"זה יוסף שהיה אב בחכמה" (רש"י)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת בראשית תשפ"ד • שנה ג' - גליון קמ"ד • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

גליוני הש"ס
שבת כג:

בראשית ברא וגו' (8, 8).

האם הבריאה נחשבת לנס

עיין שו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן מט) שהקשה, בהא דאיתא בשבת (כג:), נר חנוכה וקידוש היום (והוא עני ואין לו כדי לקנות לשתייה) מהו, קידוש היום עדיף דתדי, או דילמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא. והקשה, דקידוש היום נמי, הא מעיד שברא הקב"ה עולמו יש מאין, ואין לך זכרון נס גדול מזה, ע"ש היטב כל התשובה."

וגוף הקושיא לא קשה מידי, דאצלו יתברך בעל היכולת כולם לא שייך ענין נס כלל, ואך אחרי שנברא העולם והוקבע בו המנהג הטבעי, לכן כל מה שהקב"ה כביכול משנה הטבע הוא נס, ומה שאין כן הבריאה עצמה, שלא היה עדיין טבע כלל, אין זה בגדר נס, ומה שצריך להזכיר מעשה בראשית, הוא לפי שיש אפיקורסים מכחישינן ר"ל חידוש העולם, אבל אינו נס כלל."

אוצרות יוסף
דרוש ד

בראשית ברא וגו' (8, 8).

אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני, כמו שדרשונו רבותינו ז"ל כו', ששניל ישראל שנקראו (וימס ג, א) ראשית תבואתה (ש"י).

אין בבריאה רק דבר אחד - עם ישראל והשאר הם תשמישי

הנה המהר"ל ז"ל (נצח ישראל פרק ג ד"ה ויש - ולהלן) כתב בתשובת השאלה, איך מאחד הפשוט יצאו פעולות רבים בבריאה, שמה בא טעות מאמיני השניות ר"ל

א) עיין שם שתיק: "אלא צריך לומר, בהא עדיף נר חנוכה שמדליק הנר מבחוץ, ואיכא פרסום נס לציבור ברשות הרבים, מה שאין כן קידוש היום הוא רק בביתו... ואל תתמה על זה, שהרי קרוב לזה מבואר להדיא בתוספות בשבת (כד, ד"ה מהו לחזירי של חנוכה בברכת המון), בתפלה פשיטא ליה דמזכיר, משום דתפלה בצבור היא ואיכא פרסומי ניסא, מה שאין כן ברכת המון שהוא בבית, ליכא פרסומי ניסא כולי האי עכ"ל, הרי להדיא דיש לחלק כן."

ב) פירוש, דשנית הוא היפך מאחדות הבורא, שהוא אחד. עיין **אוצרות יוסף** דרוש ד בתחלתו, שכתב: "השניות מקורו בנחש, שאמר (להלן ג א) והייתם כאלקים, שאפשר להיות אלו"ק, וכפר הדבור השם שהוא המאחד הכל, וכל הבריאה כולה מאוחדת על ידי הבורא יתברך המאחד ומקשר נבראיו". וכל הדרוש שם טובב הולך על כל העניינים שהם שניות היפוך האחדות (ועיין ציונים לתורה כלל לח עמוד מז ד"ה ויש בזה, שהאריך רבינו: "כי מציאות הקדושה - מציאות אחת היא בכל מקומותיה ואין בה עיין חלוקה וריבוי כלל")."

ג) עיין **גליוני הש"ס** זרעים כרך א אות מז, שכתב: "שם אלקים" הוא שם הדין, ושם הוי"ה שם הרחמים, כנווד **בחכמת האמת** (וה"ק ויקרא א), ועיין ירושלמי בברכות (פ"ט ה"ה), באלקים" אהלל דבר בה' אהלל דבר (תהלים נו, א), בין על מדות הדין בין על מדות הרחמים אהלל דבר, והוא

כמבואר בעקרים (מאמר ב פרק ג), וכתב ז"ל התשובה, שנברא באמת רק דבר אחד, בראשית ברא, בשביל ישראל שנקראו ראשית, והם עלו במחשבה תחלה (עיין ב"ר א, ד), והם כל הבריאה, וכל שאר הבריאה רק עבור ישראל, ואם כן נברא באמת רק דבר אחד, אומה הישראלית שכולם אחד - ומי כעמך ישראל 'גוי אחד' בארץ (דברי הימים א יז, כא), אלא שנברא עוד כל הצריך עבורם ודו"ק היטב, עד כאן תוכן דבריו ז"ל שם.

ויש לומר, דזה טעם הכתוב (תהלים מ, ו) 'רבות עשית אתה ד' אלקי' נפלאותיך ומחשבותיך אלינו, היינו רבות עשית אתה ד' אלקי', בבריאת העולם, ותפול השאלה איך מאחד הפשוט יצא הריבוי, ועל זה התירוץ נפלאותיך ומחשבותיך אלינו, היינו שכל המחשבה (ונפלאות הבריאה דנקרא נפלאות, שהוא פלא גדול וודאי - חידוש יש מאין), הוא הכל רק אלינו - עם ישראל, שכל המגמה והמחשבה רק לברוא עם ישראל דהם אחד, וכל השאר נברא רק בשבילם, ואם כן אין כאן ריבוי כלל, דנברא רק עם ישראל והשי"ך לו וכנ"ל, ודו"ק.

אוצרות יוסף
דרשה לשבת שובה שנת עת"ד

בראשית ברא אלקים וגו' (8, 8).

ולא אמר 'צרה ה'". שנתחלה עלה נמשכה לצרחתו נמדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושימחה למדת הדין. היינו דלמדי (ג, ד): 'ציוס עשות ה' אלקים ארץ ושמים' (ש"י).

מחשבת הבריאה בדין - מעשה הבריאה ברחמים ולכן מתקבל תשובה על מ"ע רק בעת התגברות הדין ולדברי המדרש הנוכח, בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין כו', ראה שאין העולם מתקיים במדת הדין, חזר ושיתף מדת הרחמים כו'. נמצא, דמדת

כ"ל דאלקים" שם הדין, והוי"ה שם הרחמים". ועיין עוד ירושלמי מעשר שני פ"ה ה"ה, ר' יודה בן פזי פתח בה, אבוא בגבורות ה' אלקים" (שם ע"א טו), וביאר בפני משה שם ד"ה פתח בה פיתחא, כשהיה דורש והתחיל בכתוב הזה אבוא בגבורות ה' אלקים", כלומר אבוא להודות על גבורותינו, שמראה לנו ומהפך מדת הרעה לטובה עלינו כו'. וכתב רבינו על דבריו **גליוני הש"ס** שם ד"ה רבי יודה: "ונראה דזה טעם אבוא בגבורות ה' אלקים", היינו שנעשה ה' מדת הרחמים, מן אלקים" מדת הדין, עיין ירושלמי בברכות פ"ט ה"ה דשם הוי"ה הוא מדת הרחמים, ושם אלקים" מדת הדין, וכן הוא בבבלי שם (ברכות פ"ט).

ועיין עוד **בית האוצר** ח"ב כלל יח אות ו עמוד ט. ד"ה והנה נודע, שכתב בתוך דבריו: "ענין ביטול בששים, בהיות האיסור מושרש בבחינת הדין, וההיות בבחינת החסד (עיין ריקאנטי פרשת שמיי ד"ה דברו אל), דהם השמות הוי"ה אלקים", כמבואר בברכות (ס) 'בה' אהלל דבר' (תהלים נו, שם) זו מדה טובה, ב'אלקים' אהלל דבר' זו מדת פורעניות, דשם הוי"ה הוא בחינת חסד וטובה, ושם אלקים" מלשון דין, והוא בבחינת הדין כמבואר שם ברש"י (ד"ה אלקים), וכן הוא עוד בכמה דוכתי" (עיין ב"ר ע"ג, ג, ספרי פרשת ואתחנן ג, כד). והנה שם אלקים" גימטריא פ"ו, ושם הוי"ה גימטריא כ"ו, ועל כן על ידי הביטול בששים, נגרע מספר ט' ממספר שם אלקים" פ"ו, ונשאר מספר כ"ו - מספר

הדין שורשו במחשבת הבריאה, ומדת הרחמים שורשו במעשה הבריאה, דביום 'עשות' שיתף שם הוי"ה מדת הרחמים."

ובזה יובן הטעם, דענשינו על עשה רק בעידן ריתחא, כמבואר בש"ס מנחות (מ"א), ולדעת כמה ראשונים (רש"י בעין יעקב מנחות שם ד"ה ענשינו; ריטב"א ראש השנה טו: ד"ה וא"ר יצחק) אפילו עשה המחוייבת בהחלט, גם כן לא ענשינו רק בעידן ריתחא, והנה צריך להבין מדוע לא יהיה עונש אביטול עשה רק בעידן ריתחא, הרי גם ביטול עשה היא עבירה וראויה לעונש, ומדוע ממתנין עד עידן ריתחא.

אולם יש לומר הטעם בזה, דבאמת הרי הקב"ה חפץ חסד ואין רצונו בהעונש, רק שהאדם יעשה תשובה ולא יבא עליו עונש, ועל כן הוקבע עונש ביטול עשה רק אעידן ריתחא כדי שתועיל התשובה, וזה, דהרי התשובה והחרטה על ביטול עשה באמת לא היה ראוי להועיל, דסוף סוף הא חסר הקיום, אלא דמועיל, כיון דמתחרט ומצטער עתה על הביטול שביטל, והוא חפץ עתה לקיים העשה, אך שכבר עבר זמנה ואי אפשר עוד, על כן הוי זה החפץ, שיש בלבו עתה החפץ ורצון לקיום, חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, דמעלין עליו כאילו עשאה (ברכות ג), ועל כן הוי החפץ והרצון לבד קיום העשה, ודו"ק."

ועל כן, בעידן ריתחא דהוא אז שעת הדין - כפי המהות שלמעלה לפי מחשבת הבריאה דשורשו במדת הדין, לכן כח המחשבה אלים אז טפי, ומתקבלת גם מחשבת קיום העשה לקיום, ומהני תשובה על ביטול עשה, ועל כן הוקבע גזר עונש ביטול עשה רק אעידן ריתחא - שעת הדין, כדי שתוכל התשובה לעצור בעד העונש, דלפי שעת הדין - מחשבת הבריאה - הא מהני התשובה גם על ביטול עשה, ומה שאין כן אילו היו גוזרין עונש בשמים על ביטול עשה גם שלא בשעת הדין, דאין אז המהות לפי המחשבה, ולא אלים כח מחשבה, אזי לא היה מתקבל מחשבת הקיום לקיום, ולא היתה מועלת התשובה, ודו"ק.

שם הוי"ה, ונהפך להיות, ודו"ק", עיי"ש (ובעיקר גדר מדת הדין, עיין בית האוצר שם ובשב דחמתא תחילת אות א).

ד) בעיקר דברי הגמרא דלא ענשינו רק בעידן ריתחא, יש לציין לדבר חידוש שכתב רבינו **באוצרות יוסף** חידושי יורה דעה קונטרס ב אות כז עמוד טו: ד"ה וי"ל: "דהיינו רק כל זמן שלא התחיל לעשות כלל בענין מצוה זאת, אבל אם כבר התחיל לעשות, שוב הוי חיוב מדינא לגומרה לגמרי, דמתחיל במצוה ואינו גומרה חלילה קובר אשתו ובניו כמבואר פרק קמא דסוטה (ג), ואם כן וודאי דיש חיוב גומר לגמור אחרי שהתחיל, דאי לא כן היה ראוי גם כן שלא יענש רק בעידן ריתחא, ואילו הך לינשא דגמרא דקובר כו' משמע דהוא עונש עצמי לדבר אפילו שלא בעידן ריתחא, רק תמיד המתחיל אינו גומר חלילה קובר כו', ועל כרחק דהוא חיוב מדינא לגמור, ומסברא גרידא נמי יש לומר כן, דהיכא דכבר התחיל יש חיוב מדינא לגמור... ע"ש.

ה) **המשך לשונו**: "ולא כפירוש התוספות במנחות שם ד"ה ענשינו, דרק אעשה שצריך להביא עצמו לידי חיוב, כמו לבישת בגד בת ארבע כנפות להתחייב בציצית, הוא דלא ענשינו רק בעידן ריתחא."

ו) באופן אחר קצת, עיין **גליוני הש"ס** יומא פו, ד"ה עבר על עשה כו', וביתר ביאור והטעמה **באוצרות יוסף** דרשה לשבת שובה שנת עת"ד פייסקא פ"א.

מעלת הצדיקים

במשנת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע

~ מתוך ספרי גליוני הש"ס - לקראת יומא ההילולא של רבינו זי"ע ביום א' מרחשון ~

חשיבות המציאות לעצמו ואינו מתבטל בו.

ועל כן נראה, דבאמת אין מציאות בעולם, רק מה שהוא נטפל אל השם יתברך מחויב המציאות (עיי' רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"א ה"א), וזולת זה - אין ראוי להיות לו מציאות כלל. ואך לש"ס ברכות (ו:), שקול זה כנגד כל העולם כולו, עיין שם, אם כן כיון דצדיק אחד שקול ככל העולם, לכן כיון דלא פחות עלמא מל"ו צדיקים, נמצא העולם אחד מל"ו בצדיקים, ולכן אין נפרד לעצמו - ומתבטל אליהם, ונתפס גם הוא בקדושה, ולכן יש לו מציאות.

ומה שאין כן אילו היו רק ל"ה - לא היה מתבטל, ואז לא היה לו מציאות כלל, ועל כן אי אפשר שיהיה בעולם פחות מל"ו צדיקים, דאם לא כן לא היה מציאות וקיום לעולם כלל, ודו"ק הטיב מאוד.

וזה גם כן ענין דמקבלי אפי שכינתא בכל יומא, והיינו גם כן, דאין מציאות לשום דבר רק על ידי החיבור אל השם יתברך מקור המציאות, ועל כן כיון דיש ל"ו צדיקים, והם מקבלי אפי שכינתא בכל יומא, היינו שמתחברים תמיד אל השם יתברך, לכן גם העולם דהוא אחד מל"ו בהם ומתבטל אליהם, יש לו חיבור גם הוא על ידי כן אל השם יתברך, על ידי התבטלותו אליהם שהם מחוברים, ולכן יש גם לו מציאות, ומה שאין כן אילו היו רק ל"ה כו', ודו"ק הטיב.

אצל הצדיק - רק כח הדיבור נאבד במיתתו

בכח האדם שיהיה חי גם אחר מיתתו, וכמו שאמרו צדיקים במיתתם קרוים חיים, ועיין גליון הגרע"א ז"ל (כתובות קג.) בשם הספר חסידים (סימן תתשכ"ט) דצדיקים במיתתם קרוים חיים (ברכות יח.), ומחויבים במצות ומוציאין אף את החיים ממש ידי חובתן, עיין שם¹, ונמצא דהצדיק גם אחר מיתתו חשוב חי ממש ומחויב במצות, ולא אבד והפסיד כלל במיתתו, ואין איפוא להתאבל עליו כלל שהרי לא אבד והפסיד כלל.

ואך דבר אחד יש שאובד גם הצדיק על ידי מיתתו, והוא הדיבור פה, כמבואר בירושלמי עבודה זרה (פ"ג ה"א) וחכמין אינן כלום (וכי המתים יודעין כלום, עיין שם), אמר רבי שמעון בן לקיש אין בינינו ולצדיקים (המתים) אלא דיבור פה בלבד ע"ש, וכן הוא בפסיקתא רבתי (ב. ג.), אין בין הצדיקים החיים לצדיקים המתים אלא הדיבור בלבד, עיין שם.

רק אצל הצדיק נחשבת נתינת הצדקה - לצדקה שלו ממש

טעם הכתוב (דברים כו.) 'וצדקה תהיה לנו כי נשמור

ויקרא על הכתוב (שם) 'לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא', וז"ל: עוד ירצה, על דרך אומרם ז"ל (שבת לג.) בעון הדור נתפסים גדולי עולם כו', ולצד זה חש הכתוב, שתנס לבב קרובי ד' הרחקת הלב על מעשה ד' זה, כי יאמרו שאינם מובטחים בחייהם כו', הגם כי יפליאו להטיב מעשיהם. לזה בא דבר ד' כאן ואמר לצדיקו, 'לא תשנא את אחיך בלבבך', פירוש, 'אחיך' - זה הקדוש ברוך הוא. ויש לך לדעת שלא כלל ישראל בהשואה יקרא הקדוש ברוך הוא 'אח', אלא להקרוים והדבקים בד' כרבי עקיבא וחביריו, וצוה להם שלא יתרחק לבם מד', שהרחקה היא ענף השנאה. ואם תאמר מה אשיב אל לבי לבטחון בחיי כו', לזה אמר 'הוכח תוכיח את

צדיקים נקראים רעים של הקב"ה

איתא בגמרא שבת (לא.), שוב מעשה בנכרי אחד כו', בא לפני הלל גייריה, אמר לו, דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה כו'. וברש"י כתב: דעלך סני לחברך לא תעביד, 'רעך ורע אביך אל תעזוב' (משלי כו.) - זה הקדוש ברוך הוא, אל תעבור על דבריו וכו'.

כזה מצינו שנקראו הצדיקים רעים להקדוש ברוך הוא, בכתוב (תהלים קלט, ז) 'ולי מה יקרו רעך קלי', דקאי על הצדיקים שהם רעים כביכול לו יתברך - עיין תוספות בבא בתרא (ז: ד"ה אלימא). ועיין סנהדרין (תח:).

ועיין אור החיים על התורה ויקרא (פרשת קדושים יט, ז' ד"ה שוב) על הכתוב (שם) 'לא תשנא את אחיך בלבבך', מה שהביא מן התנא דבי אליהו (רבה פרק יח.)², וכל מה שכתב שם, והעתקתי דבריו בבית האוצר ערך 'אחווה' (מערכת א כלל ג' ד"ה ועי' באור).

ועיין עוד חגיגה (ו.), 'הוקר רגליך מבית רעך' (משלי כה, ז), עיין שם ברש"י דכתב: 'מבית רעך' - זה הקדוש ברוך הוא שקרא ישראל 'רעים', שנאמר (תהלים קכב, ח) 'למען אחי ורעי'.

הצדיקים מקודשים קודם לידתן

איתא בגמרא שבת (קלה:), תנו רבנן, הקל אומר וכו', והמבקר אומר 'אשר קידש ידיו מבטן'.

זה אברהם, דכתיב (יזמיה יא, טו) 'מה לידדי בביתך, ו'אשר קידש מבטן' - שכן כל הצדיקים נועדים ומקודשים קודם לידתן, דכתיב (שם א. ה) 'בטרם תצא מרחם הקדשתך', ואמרינן נמי בפרק בתרא דיומא (פב:), לחשו לה ואילחישא, נפק מינה רבי יוחנן, קרי עליה 'בטרם תצא מרחם הקדשתך', ספר יראים (סימן יט: בדפ"ח סימן ת"ב דה המבקר).

טעם מספר ל"ו צדיקים | העולם

מתבטל לצדיקים ולכן יש לו מציאות
איתא בגמרא סוכה (מח:), לא פחות עלמא מתלתין ושייתא צדיקי דמקבלי אפי שכינתא בכל יומא.

ויש לומר טעם מספר ל"ו, על פי ירושלמי מעשר שני (פ"ד ה"א), אין פודין מעשר שני אלא עד שלשים וששה בשווי, ובפני משה (ד"ה אלא), דיכול להוסיף בפדיון עד אחד מל"ו בשווי, ותופס גם המותר, ומה שאין כן ביותר מאחד מל"ו - כגון אחד מל"ה - אינו תופס, עיין שם. ומשמע מזה, דאחד מל"ו אין לו חשיבות לעצמו ומתבטל אל הל"ו, דהוא קודש ונתפס גם הוא בקדושה, ומה שאין כן באחד מל"ה - כבר יש לו

(א) 'מאי דכתיב (בראשית ה' א) 'זה ספר תולדת אדם' - מלמד שהראוהו הקדוש ברוך הוא דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו. כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו, אמר 'ולי מה יקרו רעך אלי'.

(ב) 'לא תשנא את אחיך בלבבך' (ויקרא יט, ח) - וכי באחים מן האב והאם הכתוב מדבר, אין הכתוב מדבר אלא כנגד הקדוש ברוך הוא, שאין לו אחים לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ולא לימות המשיח, אלא צדיקי עולם שעושין רצונו בתורתו בכל יום שקרא אותם (ראה תהלים קכב, ח) אחים ורעים', ראה שם.

(ג) זה לשונו שם בבית האוצר: 'ועיין עוד באור החיים על התורה

לעשות את כל המצוה הזאת לפני ד' אלוקינו כאשר צונו', והכוונה דאף שהממון הוא של השי"ת, ואין אנו נותנין בנתינת הצדקה את שלנו כלום. מכל מקום זהו רק באדם סתמי, אבל בצדיק השומר מצוות ד', השפע והממון הבא לו מאתו יתברך נחשב שהוא של הצדיק, כי שחר מעשיו הוא נוטל. וכמו שאמרו בגמרא ברכות (יז:) 'שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה' (ישעיה מו, יב), שכל העולם ניוזנין בצדקה וצדיקים ניוזנין בזרוע איננו צדקה וחסד תנם, רק הוא בזרוע כמי שהוא לוקח בזרוע ובחזק יד את המגיע לו בשכר מעשיו.

נמצא שהצדקה שהצדיק נותן שפיר את של עצמו הוא נותן כי הממון הוא שלו שהגיע לו בשכר מעשיו, וזהו 'וצדקה תהיה לנו' היינו הצדקה שאנו נותנים הוא משלנו (כענין הדרש לכם - משלכם (פסחים לח: יומא ט:)), אימתי 'כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ד' אלקינו כאשר צונו' - היינו אם אנו שומרים את כל המצוות ואנחנו צדיקים, אזי הצדקה שאנו נותנים היא משלנו, ודו"ק.

ישרים וצדיקים מי עדיף

רש"י בתענית (טו. ד"ה ה"א) כתב, דישרים עדיפי מצדיקים.

צריך עיון מנוסח פסוקי דזמרה דשבת 'בפי ישרים תתרום, ובשפתי צדיקים תתברך, ובלשון חסידים תתקדש, ובקרב קדושים תתהלל', ומשמע דנקט סדר המדריגות ממוטה למעלה, דחסידים עדיפי מצדיקים, וקדושים עדיפי מצדיקים, ואם כן הכי נמי צדיקים עדיפי מישרים, וראיתי במהרש"א בחידושי אגדות (שם ד"ה ולא) שעמד על זה.

ונראה לענ"ד דדבר זה פלוגתא דתנאי, עיין תוספתא שקלים (פ"ב ה"ג), נכנס לתרום את הלשכה, היו מפשפשי בו כו', ומדברין עמו משעה שנכנס ועד שעה שיצא, לקיים מה שנאמר (במדבר לב, כב) 'והייתם נקיים מד' ומישראל', ואומר 'ועשית הישר והטוב בעיני ד', 'הטוב' - בעיני שמים, 'והישר' - בעיני אדם, דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר, אף הישר בעיני שמים, ואומר (משלי ג, ד) 'ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים' ואדם כו'. ונראה, דרבי ישמעאל נמי מודה ד'ישר' משמעו עדיפי בעיני אדם, אלא דמוסיף דהוא כולל גם כן בעיני שמים. וכן משמע ממאי דאמר, ואומר 'ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים' ואדם'.

ונהגה תואר 'צדיק' הוא בינו לבין המקום לבד, עיין קידושין (מ:), דטוב לשמים רוע לבריות גם כן נקרא צדיק, ורק 'צדיק טוב' הוא דלא מיקרי, עיין שם היטב. ואם כן עצם תואר 'צדיק' הוא רק בינו לבין המקום, ועל כן לרבי עקיבא ד'ישר' הוא בעיני אדם, היינו דמורה לבד על טוב לבריות בינו לבין חבריו, לכן צדיק בינו לבין המקום עדיף. ומה שאין כן לרבי ישמעאל ד'ישר' הוראתו תרתי - בעיני אדם ובעיני שמים, היינו דהוא טוב במה שבינו לבין חבריו וגם במה שבינו לבין המקום, לכן 'ישר' עדיף מצדיק' דהוא בינו לבין המקום לבד. ואם כן כיון דהדבר פלוגתא דתנאי, אין קושיא עוד מסתירת הך דכאן לנוסח פסוקי דזמרה הנ"ל.

עמיתך, וזהו לא תשא' אתה 'עליו - פירוש בשבילו - חטא', כי כלום טעם תפיסת הצדיק הוא בשביל עון הדור, (ועל כן אם יוכיחו, הרי הוא ניצול ממה נפשך, אם חזרו בתשובה הרי אין כאן עונות שיתפס עליהם, ואם לא חזרו הרי נקטקת מתפיסה, כמו שגילה סודו ביד עבדיו הנביאים, דכתיב (יחזקאל ט, ט) 'ואתה כי הזהרת וגו' אתה את נפשך הצלת' כו'.

ז"ל ספר חסידים: 'ורבינו הקדוש היה נראה בבגדי חמודות שהיה לובש בשבת ולא בתכריכין, להודיע שעדיין היה בתוקפו ופוסר את הרבים ידי חובתן בקידוש היום, ולא כשאר המתים שהם חפשיים מן המצות, כי אם כחי בבגדים כשהיה לובש בחייו, ונקראים צדיקים חיים אפי' במיתתם, ופוסר בקידוש בני ביתו'.

הצער במיתת צדיקים מכפר

ההבדל בין הכפרה על ידי מיתת צדיקים לבין כפרה בדרך אחרת - שהיא באה מתוך צער ואבילות | על ידי הצער והגעגועין במיתת צדיקים זוכים לכפרת עון | הצער על מיתת צדיקים הוא כמו הצער על חורבן בית המקדש ולכן מכפרת כיום הכיפורים

הכל כקרביו כו', רצה לומר שאף אם הוא במקום שאין לו קרובים ומיודעים, מכל מקום מצד היותו תלמיד חכם מחוייבים הכל להשים על לב הפסד גדול שאירע להם כדי שיצטערו עליו הרבה ובוזה יתכפרו...¹

רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל ז"ע - אשר השבוע יחול יומא דהילוליה - בדרשה שנשא בשבת שובה שנת עת"ר בבית הכנסת הישן בקראקא (אוצרות יוסף, פיסקא 17), הזכיר גם ענין הכפרה על ידי הצער שבמיתת צדיקים, וכה דיבר בקדשו:

"במדרש רבה פרשת אחרי (כ, יב), אמר רבי חייא בר אבא, באחד בניסן מתו בניו של אהרן, ולמה מזכיר מיתתן ביום הכיפורים (ראה ויקרא טז, א), אלא מלמד, שכשם שיום הכיפורים מכפר, כך מיתתן של צדיקים מכפרת, עכ"ל.

"ומובן דענין מיתת צדיקים דמכפר, היינו דהצער שמצטערים על מיתת הצדיק והסתלקותו - דבר זה מכפר (עייני זוה"ק אחרי יג:). והנה בש"ס ראש השנה (יה: איתא, 'צום החמישי' (זכריה ח, ט) - זה תשעה באב שבו נשרף בית אלקינו כו'. 'צום השביעי' (שם) - זה שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם כו', ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו, עכ"ל הגמרא. והיינו **דהצדיק הוא כמו מקדש, ומיתתו כחורבן המקדש.**

"ועל כן המצטער על מיתת צדיקים, חשוב זה שמצטער על חורבן הבית וחפץ שיהיה בנוי, ועל כן מעלה עליו כאילו בנה הבית, ולכן דומה ליום הכיפורים דענינו גם כן בניין הבית, וזהו דכשם דיום הכיפורים מכפר כך מיתתן של צדיקים מכפרת, ודו"ק".

העונג לנג"ע וצער, וההו"ד של שבת קודש נהפך לי לדו"ה, כי מי אשר לא יודה לבו בבשורה המעצבת הזאת, שאחד המיוחד שבעדרנו בעדר הצאן קדשים נלקח מאתנו, וכיון שנפרע העונג וההו"ד של שבת קודש, ממילא נפרעה גם כן כפרת שבת קודש, כי כל כפרת שבת היא דוקא במתענגים בו, ואבדנו הכפרה של שבת. אבל לעומת זה הרווחנו הכפרה של מיתת צדיקים, **אבל התבוננו נא איזה רווח שעלתה בעוונותינו הרבים בידינו החילוף שגרמו עוונותינו להחליף כפרת שבת בכפרת מיתת צדיק הדור, אוי נא לנו שכך גרמו עוונותינו.**

"וזהו שאמר הכתוב 'שבת מושב לבנו', השבת הוא מושב לבנו שנותן לנו כפרה מתוך ששון ושמחה, ועתה 'נהפך לאבל מחולנו', היינו המחילה שלנו נהפך לנו לאבל גדול רח"ל, ולא זכינו שזכות שבת יעמוד לנו והצדיק ישאר עוד בקרבנו".²

בספר 'ערבי נחל' (פרשת ויחי) מרחיב בענין זה, שעיקר הכפרה בעת מיתת צדיקים הוא על ידי הצער שמצטערים אנשי הדור, וזו לשונו: **"והנה ענין מה שמיתת צדיקים מכפר, הענין הוא כשהצדיק נפטר אזי כל קרוביו ואוהביו ויודעיו יש להם להצטער הרבה מסתמא עליו, ועל ידי הצער והגעגועין האלה יש להם כפרת עון.** וזה יתכן בצדיק שנפטר במקום מולדתו וגידולו שיש לו קרובים שם ואוהבים ומיודעים שמצטערים עליו הרבה, ועל ידם גם שאר העם מצטערים בו".³

"מה שאין כן מי שהוא גר מארץ אחרת ונתיישב זה זמן לא כביר בארץ אחרת ואין לו שם קרובים ומיודעים אין הצער והגעגועין שם גדול כל כך, אזי גם כן לא יתכן שיהיה כפרת עון. ולכן לכוונה זו הורו רבותינו ז"ל (שבת קה) תלמיד חכם שמת

בשבת קודש פרשת וארא, ראש חודש שבט שנת תרל"ט, נסתלק לגנזי מרומים הגאון הצדיק **בעל מהר"ם שיק** ז"ע. במעמד אשכבתיה דרבי, שהתקיים ביום שני בשבת, השתתפו רבבות אלפי ישראל שהספיקו לבוא לחוסט מרחוק ומקרוב לספוד לגאון וצדיק הדור ולבכותו.

בין המספידים, אשר הספדו הנרגש נחקק לדורות, היה הרה"ק **בעל 'ייטב לב' מסיגעט** ז"ע, שקרא בהספדו בקול שאגת ארי: **"הייליגער חוסט"ער רב,** אני ממנה אתכם לשליח מצוה להמליץ טוב בשמי מעלה, כאשר עשיתם עד הנה בחיים חיותכם, לבקש רחמים בעד אחינו בני ישראל שהם בעוונותינו הרבים בשפל המצב, ולהריק עליהם שפע טובה וברכה ממרומים".⁴

וכך פתח עליה ההוא ספדנא: **"שבת** מושב לבנו נהפך לאבל מחולנו' (איכה ה, טו), קיבלתי בשבת טעלעגראם על סילוקו של צדיק, ואפשר לשער כמה העציבה שמועה זו את לבי, דאס דער חוסטער רב איזט שאן מעהר דא צווישען אונז' בעולם הזה.

"ואמרת לי ביאור הפסוק על שם המאורע, ידוע דשבת מכפרת על כל העבירות, כמאמר חז"ל (שבת קיח), וגם ידוע (מועד קטן כח) שמיתת צדיקים מכפרת.

"ונתבונן מה חילוק יש בין אלו שתי הכפרות, והוא מובן מאליו, כי הכפרה של שבת היא מתוך שמחה, מתוך אכילה ושתייה ועונג של שבת קודש, **אבל הכפרה של מיתת צדיקים הוא מתוך אבל וצער גדול.**

"וכשקבלתי הטעלעגראם בשבת קדש, שהייתי עסוק בכפרה של שמחה בעונג שבת, נהפך לי

הצדיק, מחמת שמתעורר באותו יום ענין מיתת צדיקים מכפרת כמו ביום פטירתו. והראיה לזה דהרי מתענין ביום שמת בו צדיק, הנה דאף שכבר עברו הרבה שנים מיום פטירתו, מכל מקום מעוררים באותו יום צער מעין המאורע, וכן משמע בפרק קמא דמגילה (ג:) דביום שמת בו משה רבינו ע"ה איתרע מוליייהו, וקל וחומר כמיהה טובה מרובה שמתעוררת בו הכפרה של יום פטירתו.

¹ ומהאי טעמא מצינו סתירה, דלפעמים מתענים ביום מיתת צדיק, ולפעמים עושים הילולא. ויש לומר דשניהם הם מטעם זה, דכיון דהוא יום כפרה על כן מתענים בו משום תשובה, וגם הוא יום שמחה משום הכפרה. ושני הדברים יש להם מקום, דהרי ביום הכיפורים גם כן מצינו שני דברים אלו, שמתענים בו וגם הוא יום שמחה, כדאיתא סוף מסכת תענית, והטעם משום שהוא יום סליחה, כדאיתא בגמרא שם..."

² וראה שם מה שמפרש בזה בענין מיתת יעקב אבינו ע"ה וכן בדברי הגמרא (מגילה י:) מה שהספיד ההוא ספדנא את רבי זירא.

³ רבינו הרחיב שם בדרשתו (פיסקא ר-רז) בענין זה שיום הכיפורים ענינו בנין בית המקדש, עיין שם.

⁴ ארשום בקצרה מה שאמרתי בהספידו של הרה"ג מו"ה שמואל דוד הכהן דומ"ץ דק"ק חוסט. דאמרו רבותינו ז"ל (תנחומא אחרי י) בזמן שאין בית המקדש קיים תורה מכפרת, וגם מיתת צדיקים מכפרת (שם סימן ז). והחילוק דהתורה היא משמחת לב, אבל אידך הוא באבלות. והיינו דכתיב 'שבת מושב לבנו', כלומר אם אינם לומדים תורה שהוא מושב לבנו, אזי 'נהפך לאבל מחולנו', מלשון מחילה וכפרה, 'נפלה עטרת ראשו'.

⁵ ענין הצער מפטירת צדיקים, שייך גם ביומא דהילולא של צדיק שמתעורר מדי שנה, כמו שכתב הגאון מקו"ה יגלו"ב זצ"ל בספר 'ארץ צבי' (על התורה, ימי יארצייט, עמוד תפג), במה שאמר ביומא דהילולא של רבו הגה"ק בעל 'אבני נזר' ז"ע, ביום י"א אדר א' שנת תרפ"ה, בסעודת יארצייט שנערכה יחד עם ברית מילה:

"על ברית מילה זו חוברו יחדיו שלוש כפרות, א) דשבת מכפר, כמו שאמרו ז"ל (שבת קיח) כל השומר שבת כהלכתה מוחלין לו על עוונותיו, ובספר 'יערות דבש' מסתפק לומר דשבת מכפר אפילו בלא תשובה; ב) בברית מילה מכפרין על עוונותיו, כמו שכתב המדרש **תלפיות** בשם מדרש; ג) הילולא דאדמו"ר זצ"ל. ולענין דבענין שמחת הילולא של

א) מתוך פרקי תולדותיו בסוף ספר 'חידושי אגדות מהר"ם שיק' על מסכת אבות (עמוד 185).

ומביא שם שאמר הרה"ק בעל 'ייטב לב' ז"ע עוד: "אחי אחי משה, כל זמן שהרה"ג מוה"ר שמעלקא מסעליש היה חי, היינו כסגול, ואחר כך נשארנו כצירי, ועכשיו נשארתי כחייק".

⁶ נדפס בספר 'משנה שכיר' (איכה ה, טו על הפסוק 'שבת מושב לבנו'), בשם 'אחד שהיה מתלמידי רבינו המהר"ם שיק ז"ל והיה באשכבתא דמרן, ושמו ר' משה איינהארן מדיבעווע, ושמע ההספד שאמר מרן בעל ייטב לב ז"ל על המהר"ם שיק". וראה בספר 'עיר חנוך' (עמוד קיח) שמעתיק את ההספד וכותב: "כשהייתי במרחץ פישטאן בשנת תשל"ד, פתחנו גמרא בבית המדרש, ונפל מתוך הדפים נייר אחד, ושם כתב איש אחד בשמו ר' משה איינהארן מיושבי דיבאווע שהיה באשכבתא דרבי ה"ה הגאון הגדול בעל מהר"ם שיק זצ"ל מחוסט, ששמע מפי הרה"ק הגאון זקני בעל ייטב לב מסיגעט זצ"ל ההספד שהספיד על הגאון הנ"ל. ואפשר לשער שכתב היד שמצא שם היה מה שהעתיק רבה של פישטיאן הגאון בעל 'משנה שכיר' זצ"ל מפי ר' משה הנ"ל.

ג) דומה לפירוש זה כתב בספר 'יוגד יעקב' (איכה ש:)

לקראת
יומא דהילולא
א' מרחשון

דרכה של תורה

לקט שמועות ועדויות מפי גדולי ישראל
על ייחודיותם ומעלותיהם של ספרי רבינו

שר התורה הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע

המסוגלים לחשקת התורה והשגת דרך הלימוד הראויה
והחשיבות לתלמידי חכמים וצורכי דרכה להגות בהם

מימיו בדרכי התורה, היה מעודדם ללמוד בספרי רבינו, באמרו שהם מוחנכים את האדם ללימוד ישר, ובייחוד הספר 'לקח טוב'.

פעם אחת נכנס הגאון רבי אברהם חיים דוד שרייבער זצ"ל יחד עם יבלחט"א הגאון רבי יעקב זעקבאך שליט"א, כדי לדבר עמו בלימוד. בתוך השיחה עלתה החקירה המפורסמת האם מעשה השליח מתייחס למשלח שנעשה ידא אריכתא שלו, או השליח עושה את המעשה עבור המשלח, ואמרו הבחורים שראו בספר 'לקח טוב' (סימן א) שרבינו דן בחקירה זו ומביא י"ב מהלכים בענינה.

נראה עלתה על פניו של הגאון מטשעבין זצ"ל, שהתפעל מהם והנהיג לשמוע שהם לומדים בספר 'לקח טוב', והפליג מאוד בשבח ספרי רבינו המחנכים ללימוד ישר, ובייחוד הספר 'לקח טוב', כאמור.

ספר 'שר התורה' (מהדורת תש"ע) עמ' 698, מפי הגאון רבי יעקב זעקבאך שליט"א

בימי עלומיו ראיתי כי ברכה בו, וכבר יצא טיבו בעולם בספרו ע' פנים לתורה, וראויים דבריו להפיצם על פני תבל, ויתענגו על רב טוב הצפון במ שוחרי תורה ודורשי תושיה".

"דרך הלימוד הטובה ביותר"

הרה"ק בעל 'אבני נזר' מסאכטשאב זצ"ל התבטא, שהקובע שיעור בספר 'אתון דאורייתא', יכול לרכוש את דרך הלימוד הטובה ביותר!

ובהסכמה לספר 'לקח טוב' כתב: "דבר חיבורו לקח טוב אשר חיבר על כללים, עיינתי בו וראיתי כי יש בו בקיאות נפלא, ויהיה לתועלת גם למופלגי תורה, וראוי להוציאו לאור, ויכהו ד' שיקובלו דבריו".

קונטרס 'אלה תולדות יוסף' (עמוד 42) בשם הגאון מטשעבין זצ"ל

"אפילו נער בגיל בר מצוה"

הגאון המפורסם רבי יעקב וויידנפעלד זצ"ל אבד"ק הרימלוב ובעל 'כוכב מיעקב', במכתב הסכמה לספר 'לקח טוב', כתב: "ועיינתי בדבריו היקרים, וראיתי כי המה עריבים ומתוקים מדבש".

בנו הגאון מטשעבין זצ"ל העיד בשם אביו הגדול, שהיה אומר: "אפילו נער בגיל בר מצוה חשוב שילמד בספר לקח טוב!".

היתה זו הדרכה ששמע הגאון זצ"ל מפי אביו זצ"ל בתקופת היותו הוא עצמו נער סמוך לגיל בר-מצוה, להורות את הדרך ילך בה בלימוד התורה.

ספר 'שר התורה' (מהדורת תש"ע) עמוד 698, מפי הגאון רבי יעקב זעקבאך שליט"א

"דליבדון שמעתיה בעלמא"

הגאון המפורסם רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל אבד"ק קאוונא ובעהמ"ח שו"ת 'באר יצחק', במכתב הסכמה לספר 'לקח טוב', כתב:

"מכתבו עם קונטרסים מן ספרו היקר לקח טוב הגיעני, ובדרך כלל הוטבו בעיני, כי נאמרים בחריפות ובקיאות בטוב טעם, וראויים להעלותן על הדפוס ולהוציאן על פני תבל, ורבים יהנו מאור תורתו. ויהא רעוא שזוכה להוציא אל הפועל בעזרת השם את מחשבתו הרצויה, ויהיה ד' עמו דליבדון שמעתיה בעלמא".

"כל הוגה בו יתענג בדבריו הנחמדים"

הרה"ק בעל 'עטרת ישועה' מדזיקוב זי"ע, במכתב הסכמה לספר 'לקח טוב', כתב:

"והאמת אגיד, כי כל דבריו מתוקים מדבש ונופת צופים, כולו יפה אף נעים, מפרק הרים ומשבר סלעים בפלפולא חריפה ובבקיאות גדול. אקוה כי כל הוגה בו יתענג בדבריו הנחמדים".

"מחנכים את האדם ללימוד ישר"

שר התורה הגאון רבי דוב בעריש וויידנפעלד זצ"ל מטשעבין, כשהיה מדריך את תלמידיו ושותי

"כל צורבא מרבנן יטעום וירגיש מתיקתו"

הגאון המפורסם מהר"ש ענגיל זצ"ל אבד"ק ראדומי שלא, במכתב תודה וברכה שכתב לרבינו כאשר קיבל לידי את הספר 'לקח טוב', הפליג האדיר בשבח הספר ושאר חידושי רבינו, וכה כתב בתוך דבריו:

"...ותעלוזנה כליותי בדבר שפתיך מישרים, אורו עיני והאותיות צהלוני על פני, ונפשי תגיל בד' אלקי"ם, כי הגיע חשקי ותאותי אלי, כאשר נכסוף נכספתי למתי תבוא לידי עת ושעת הכושר להתעלס במתק ודשן עדיו, ולהשתעשע בצחות פלפוליו המצוחצחות, ונועם נאומיו הנעימים, כי מוקיר"ו הייתי לשעבר בספרו אשר הוציא לאור עולם, אשר בשם ע' פנים לתורה יקבנו, ועכשיו ביותר עת שירה היא ליעקב, כי יוס"ף הוא המסבי"ר בסב"ר אל סב"ר יחדיו ידובקו במתק פלפולו הזן, אשר לתוה"ק עשה כוונים, והרבה מקנתו לפי מעט השנים...

"ויהיה ספרך זה לתפארת בין חכמי הזמן ולתפארת לכל משפחתנו, ויעזרנו ד' שנוכל ללמוד מתוך רחבה ובבריות גופא באין מפריע, ולהוסיף תת כח ואומץ בחידושי תורתנו, ואקוה שכל צורבא מרבנן בר פחתי ובר אוריין יטעום וירגיש מתיקתו כדבש ונופת, ותאורנה עיניו ויבליע דבריו בנעימות בברכת הנהיגן, כככורה בטרם קיץ אשר בעודה באבה יבלענה".

"ויתענגו שוחרי תורה"

הגאון המפורסם רבי יצחק שמעלקיש זצ"ל אבד"ק לבוב ובעל 'בית יצחק', במכתב הסכמה לספר 'לקח טוב', כתב:

"עיינתי בדבריו והפכתי במ, ומצאתים טובים ונכוחים וישרים למוצאי דעת. הרב המחבר בונה וסותר בפלפולא דאורייתא בש"ס ופוסקים, ונחית לעומקה של הלכה כאיש גבורתו ורב חיליה לאורייתא. ועוד

בלום בגדלות התורה

הגאון מטשעבין זצ"ל התבטא פעם באזני חתנו הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל ראש ישיבת טשעבין: "אין 'לקח טוב' ליגט לערנען" (=לקח טוב' בלום בגדלות התורה).

מפי הרה"ג ר' אליהו קרויטוויט שליט"א ששמע מפיו

נתן טעם וחשק בתורה ומקנה דרך הלימוד

הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל אב"ד טארנא עיץ לאברכים ובחורי חמד, שילמדו כל יום דף אחד בספר 'אתון דאורייתא' כי הוא נתן טעם וחשק ללמוד ואפשר לקנות בו דרך הלימוד.

ואמר לאברכים ולבחורים לומדי תורה "שבזמן שעמלים שעות רבות בהבנת כמה שורות בלשון ה'פרי מגדים', מוטב שילמדו כמה סימנים ב'אתון דאורייתא', וכך יקנו ממנו דרך בלימוד התורה".

ואמנם כן סיפרו יוצאי טארנא, כי עוד בחיי הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל היו הבחורים והאברכים בטארנא מחזרים אחרי הספר 'אתון דאורייתא' כדי ללמוד בו, והיו עומדים בתור כדי לקבל את הספר וללמוד בו - כי בימים ההם לא היו ספרים מצויים כל כך אצל הלומדים.

הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל גאב"ד ראדומי שלא (גליין ביהמ"ד 'בית שמואל' ר"ח מרחשון תשנ"ז): "כ"ק האדמו"ר מטשערנאביל שליט"א (קונטרס דברי תורה טשערנאביל, קובץ צא, עמוד מא: 8)

"רציתי לבני... שילמוד בו על הסדר"

הגאון רבי מאיר דן פלאצקי זצ"ל בעל 'כלי חמדה' מעיד בעצמו בספרו, שבנוסף למה שהוא עצמו פלפל הרבה וחיבר קונטרס על ספר 'אתון דאורייתא' (ראה 'כלי חמדה' פרשת ויקרא אות ד דף ה: ד"ה במ"ש), הועיד את הספר ללימוד קבוע עבור בנו: "בימי חורפי נדפס ספר אתון דאורייתא... וצויתי לבני המנוח הרב החו"ב מוהרא"י (רבי אלעזר יהודה) ז"ל שילמוד בו על הסדר, ופלפלתי עמו הרבה בדבריו".

ספר 'כלי חמדה' פרשת כי תצא אות יא ס"ק ה דף רכו

ללמד דרך פלפול התורה

הגאון רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל אבד"ק ווייטצען ובעל 'בנין צבי', למד ולימד עם בניו ותלמידיו בספר 'ע' פנים לתורה', כדי ללמד דרך פלפול התורה".

הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל אב"ד ראדומישלא (גליון ביהמ"ד 'בית שמואל' ר"ח מרחשון תשנ"ז)

"צריך ללמוד בו"

ה'סטייפלער' הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל בעל 'קהילות יעקב' ששקד רבות בספר זה וכתב הערות רבות בגליונות הספר, חינך את בנו גאון דורנו רבי חיים קניבסקי זצ"ל בבחירתו, "שהספר 'אתון דאורייתא' הוא ספר טוב וצריך ללמוד בו", ולכן קנה את הספר ולמד בו הרבה, ואף כתב הרבה הערות בגליונותיו (ההערות נדפסו במהדורה חדשה של 'אתון דאורייתא').

ספר 'הספרים' עמוד קכט; ספר 'מנחת תורה', עמוד תיח

דרך היאך לברר הלכה

הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל ראש ישיבת טשעבין, לאחר שהגיע לידו קונטרס כתב-יד מתשובה שכתב רבינו בנידי כתובה, התפעל מאוד ואמר שהוא רואה בתשובה זו דרך שיוכל כל אחד ללמוד מזה היאך צריכים לברר הלכה, ולכן הדפיס את התשובה בנספח לשו"ת 'חזון נחום' (סוף חלק ב) שהוציא לאור תקופה לאחר מכן. קונטרס 'דביר המוצנע' (עמוד לב)

איזהו בחור טוב

הגאון רבי בן ציון הכהן זצ"ל אב"ד סענפעטער ובעל 'אבני ציון', בשיחתו עם צורב תלמיד הכם - אותו עודד בלימוד התורה בעיון - אמר, שבין כותלי הישיבות וה'שטיבלעך' רווחה אז האימרה, כי 'בחור טוב' הוא מי שיודע ובקי בספרי הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל כמו 'אתון דאורייתא' ושאר ספריו.

מפי ש"ב הגאון רבי חיים שלמה אבראהם שליט"א, בעמח"ס 'ברכת שלמה' ושא"ס

"כאשר הייתי עשר שנים"

הגאון רבי מאיר בלומענפעלד זצ"ל רב בניו-ווארק ובמעייפלוואד, מפליא לספר בספרו: "המעייין בספרי הגאון ר' יוסף ענגיל ז"ל, יראה בעיניו שהולך בעקבות של המהר"ל ז"ל בהגיון ומחשבת הקודש בעמקות ובדעת, הוא לא כתב לפלפל בחריפות, אלא דייק גרייס וירד לעומק הענין בגאונות נפלאה. ובכך הנני שמח ללמוד מדבריו ולחדש חידושי אורייתא... שאבי (הרבני החסיד עסק בתורה יומם ולילה, הרה"ג ר' שלמה ז"ל

ה"ד) למד עמי כאשר הייתי עשר שנים בספר אתון דאורייתא מגאון זה, וברוך ה' שהנחני בדרך הלימוד הזה, ואזכה עוד ללכת בנתיב זה כל ימי ולחדש חדושי אורייתא, ולהיות כמו האתון דאורייתא".

ספרו 'פרח ששנה' (סימן פד. עמוד ט); ספרו 'מנחת מאיר' (סימן לב. עמוד ע)

תלמידי קראקא נבחרים על ספרי רבינו

ב'שטיבל' דחסידי בעלזא בעיר קראקא - שם ישבו וחזרו על תלמודם הרבה בחורים צורבי תורה שהיו מפוזרים בישיבות שונות בעיר ואם בישראל זו, היה נהוג לעודד את הבחורים להגות בספרי רבינו ואף להיבחן עליהם.

תלמיד אחד משרידי ה'שטיבל', הרה"ח רבי אברהם יעקב אוסאיבל ז"ל (מליזענסק - ירושלים ת"ו, שלמד בישיבתו של הגאון החסיד רבי מענדל וועקסלער זצ"ל הי"ד, תלמיד האבני נור' זצ"ל וראש ישיבת 'בית מאיר' בקראקא) סיפר, כי לקראת הימים הנוראים של שנת תרצ"ט נבחרו על הספר 'גבורות שמונים' בעל פה, וכאות הוקרה קיבל 'כרטיס נסיעה' מקראקא לבעלזא, כדי להסתופף בצל קדשו של רבו כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א ז"ע מבעלזא.

לשנה אחרת, לקראת הימים הנוראים של שנת ת"ש, כבר היה מוכן להיבחן על ספר נוסף מתורתו של רבינו, אך שיבושי הדרכים כתוצאה מפרוץ המלחמה שינו את התוכניות.

בניו הרה"ח ר' אהרן אוסאיבל שליט"א ואחיו הגאון רבי חיים שליט"א בספרו 'שנות חיים' - נזקי שכנים, הקדמה עמוד 6

מספרי היסוד לבחורי החמד

הגאון החסיד רבי משה מאיר מאנדלבוים זצ"ל - תלמיד הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל בישיבת חכמי לובלין וראש כוללי גור בת"א וערד - חיבב עד מאוד את ספרי רבינו, ואת ספר 'אתון דאורייתא' באופן מיוחד ממש. אחד הספרים הראשונים שקנה בהגיעו לארץ ישראל היה ספר זה, ועד יומו אחרון אהב ללמוד ולעייין בו, ואף לרשום הגהות רבות בגליונותיו.

הוא החשיב את הספר 'אתון דאורייתא' כאחד מספרי היסוד הבסיסיים עבור בחורי החמד, ובפרט בתחילת דרכם בלימוד התורה הקדושה, והיה משתדל להשריש בין צעירי הצאן את חשיבות הלימוד בספר זה - שיש בו הרבה יסודות ושרשים חשובים המלמדים דרך לימוד סדורה ובהירה למבקשי תורה.

ספר 'אור פני משה' עמוד 206

למד עיקר תורתו מספרי רבינו

תלמידי הגאון רבי נתן געשטעטנער זצ"ל בעל 'להורות נתן' וראש ישיבת 'פנים מאירות' בבני ברק מספרים, שלמד עם תלמידיו במשך שנים בספר 'אתון דאורייתא', באמרו: "מספרי הגאון רבי יוסף ענגיל אפשר ללמוד יסודות רבים וחשובים", והעיד על עצמו: "אני קניתי את עיקר תורתנו מהבקיאות הגדולה שבספריו". הקדמה לספר 'שיחות מלוה מלכה' ח"ד מילי דהספידא, עמוד שכא ד"ה בנוסף

שיעורים במנחת חינוך ובספרי רבינו

בישיבה שהקים הרה"ק בעל 'אהבת ישראל' מוויזניץ זצ"ל בעיר וויזניצא עוד לפני מלחמת העולם

הראשונה, שימש כראש הישיבה הגאון רבי יהושע בוימפל זצ"ל. הוא היה מוסר שיעורים נפלאים בדרך הלימוד המיוחדת של חכמי גאליצ'יא, כדוגמת הספר 'מנחת חינוך' וספרי הגאון רבי יוסף ענגיל".

גליון 'קשר איתן' תשרי תשע"ו גליון 38 עמוד 19

לחדד הראש בעיון ופלפול התורה

בילדותי, כאשר למדתי בתלמוד תורה בעיר תל-אביב, זכיתי לקיברה רבה אצל הגאון רבי יהושע מענדל אהרנבערג זצ"ל ראב"ד ת"א-יפו. הוא קירב אותי מאוד והרבה לדבר עמי בלימוד ולעודד אותי להתעלות במעלות התורה.

פעם אחת - בהיותי עוד לפני הבר-מצוה - הורה לי לקבוע לימוד בספר 'גבורות שמונים' לרבינו, כדי לחדד את ראשי בעיון ובפלפול התורה, ורצה לראות עד היכן אוכל להגיע ולהשיג. ואכן יגעתי הרבה בספר.

הגאון רבי שלמה זלמן גרוסמן שליט"א אב"ד אלעד

לימוד קבוע עם התלמידים

כ"ק האדמו"ר בעל 'ישועות משה' מוויזניץ זצ"ל, בימי כהונתו כראש ישיבת וויזניץ, למד עם התלמידים באופן קבוע בספרי רבינו.

מלבד זאת העידו עליו, שהספר 'גליוני הש"ס' היה שגור על פיו, ובכתביו מרבה להזכיר ולהשתעשע בדברי רבינו בספריו 'אתון דאורייתא' ו'בית האוצר'.

גליון 'קשר איתן', אדר תשפ"א גליון 84, עמוד 25; שם כ' אדר תשע"ג גליון 19 עמוד 37

שלוש מעלות נפלאות

שלוש מעלות יתירות נודעו לו לספרי רבינו - אשר נדיר למצוא את מיוזגן יחד בספריהם של גדולי ישראל: א) בקיאות מבהילה, ב) הברקות וחידושים עצומים, ג) סגנון לשון נפלא, עד שגם בחור צעיר יכול להבין ולרדת לסוף דעתו.

כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א

התקשרות ואהבת התורה

כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר שליט"א, אשר בשיעוריו המפורסמים לפני תלמידיו וחסידיו ולומדי ישיבות סאטמאר, מרבה למשמש בדברי רבינו ולמצוא בהם טעם ומאיהב את תורתו עליהם.

בהזדמנות התבטא, כי הלימוד בספרי רבינו - מביא לידי התקשרות ואהבת התורה, והיא טובה גדולה ללומדים שיבינו מושגים למדניים אלו, והוא רמוז בפסוק: 'כי לקח טוב נתתי לכם' - 'לקח טוב' הלא הוא שם ספרו של רבינו, והלומד בו ובספריו האחרים, יזכה ש'תורתו אל תעזובו' לאחר שיתגבר בו חשקו בתורה ובאהבתה ישגה תמיד.

אשרי תמימי דרך

אחד מזקני צדיקי דורנו שליט"א יעץ פעם לבחור אחד, כעצה טובה לזמן הרב שעתיד היה להיטלטל בדרכים ארוכות, שיקח עמו מספרי רבי יוסף ענגיל ללמוד בהם בדרך, כי הלימוד בספרי רבינו טוב ונעים גם בעת טלטולי הדרך ועל ידי כך יהיה ראשו שקוע בתורה ויישמר מדברים אחרים.

בשאלות פרשת מטות (שאלתא קלה): וכי בעינן תנאי כפול - דקיהיב גט לאשתו וקמתני בהדה, אבל קמתני שליח - לא בעינן תנאי כפול, אדעתא דמאי דקאמר ליה הוא דמשוי שליח. ואף על גב דתנאי דבני גד ובני ראובן בהדי אלעזר ויהושע הוא דקמתנו, ומשה הוא דהוי להון כשליח, כיון דהוקשו ראשון [צריך לומר 'ראשין'] לאבות (עיין יבמות פט:) - כמאן דמתני בהדיהו דמי, עכ"ל.

ומה שכתב דשליח אין צריך להתנות תנאי כפול, דאי אפשר לומר בשליח דהתנאי בטל והמעשה קיים, דהא לעשות המעשה בלי תנאי לא עשאו שליח, ונמצא שאין כאן שליחות. לכאורה היה אפשר לומר דאין זה שינוי בשליחות, דכיון דלא אמר לו להתנות תנאי כפול, אם כן הרי השליח עשה כדברי המשלח, ודו"ק.

אולם נראה דדמי לאמר ליה 'הב זוזי ושקיל שטרא', דמכל מקום אמרינן דעליה דשליח רמי לעשות כראוי למישקל שטרא תחלה ולמיהב זוזי אחר כך - עיין כתובות (פה), והכא נמי היה לו לשליח להתנות תנאי כפול, וככל דיני תנאים, אף שהמשלח לא הזכיר.

ומה שהקשה השאלות מתנאי בני גד ובני ראובן, הלשון צריך תיקון, ואין מבואר אם כוונתו על משה שהיה שליח השם, או על אלעזר ויהושע שהיו שלוחי משה.

ותירוצו, דכיון דאיתקש ראשין לאבות, מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילין את העם כל מה שירצו - גיטין (ג), על כן הוי להו ראשין כבעלים שמנחילין בניהם את שלהם בתנאי, ולא חשיבי שלוחים, רק כבעלים הנותנים את שלהם בתנאי, ועל כן שפיר בעי תנאי כפול.

ביובל' בשביעית' - בזמן שהם נוהגים | אמירת משמט אני בשביעית בזה"ז דרבנן

בגמרא קידושין (סא), המקדיש שדהו בשעת היובל כו', ובתוספות (ד"ה ה"ג) כתבו: הכי גרסינן, המקדיש שדהו 'בשעת' היובל, פירוש, בזמן שהיובל נוהג, ולא גרסינן 'בשנת' היובל.

נראה שהיתה גירסא 'בשנת' היובל. ואולי בא הטעות, שהיתה הגירסא האמתית מתחלה - "ביובל", וטעה מעתיק אחד לפרש תיבת 'ביובל' - בשנת היובל, וכתב כן בפירוש 'בשנת' היובל - לתוספת הבנה, ובאמת היתה כוונת תיבת 'ביובל' - בזמן שהיובל נוהג. וכזה בגיטין (ז), המחזיר חוב לחבירו בשביעית, וברש"י שם (ד"ה המחזיר) דאין הכוונה בשנת שביעית, רק בזמן ששביעית נוהגת.

אולם פירוש רש"י הנ"ל שם צריך עיון קצת באמת, דהא אין זמן שלא תנהוג שמיטת כספים, ולא שייך למיתני בזמן שנוהגת, ואפילו בזמן הזה לרבי (עיין גיטין לו) הא נוהגת מדרבנן מיתה (שם). ולומר דבשביעית בזמן הזה דרבנן אין צריך באמת לומר 'משמט אני', דכיון דתיקונוהו רק זכר לשביעית (שם) הוי זכר גם במה שאינו תובע לבד, ואם מחזיר מעצמו רשאי לקבל הימנו ואינו צריך לומר 'משמט אני', ולפי זה רבה דאמר משמט אני - עיין שם בגיטין (ז) - יסבור דהשמטת כספים בזמן הזה דאורייתא, ויהיה ראיא **לרמב"ן** (עיין ספר הזכות גיטין יח. מדפי הרי"ף; פירשת בהר כה, ז' ד"ה ועל) דנסתפק לומר כן. אולם כל זה דוחק גדול, דפשוט דגם לרבי בזמן הזה צריך לומר 'משמט אני'. ועיין ר"ש שביעית (פ"י מ"ה) כתב פירוש אחר מפירוש רש"י.

איסור שביעית וכלאים בים ומדבר ומקומות שאינם 'שדה'
בגמרא קידושין (נז): 'שדה' (ויקרא יד, ז), שלא יעמוד ביפו ויזרקנה לים, בגבת ויזרקנה למדבר וכו'.

עיינן מה שדן מזה בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סימן רלו) [ז"ל: שאלה, אם נוהג דין שביעית ביערות ובמדברות. תשובה, בפרק שני דקדושין אמרינן גבי 'ושלח את הצפור החיה לפני השדה', לאפוקי ים ומדבר, ומי יודע אם יש לומר גבי שביעית 'שדך לא תזרע' (שם כה, ד) - לאפוקי יער ומדבר].

ולפי דבריו, גם איסור זריעת כלאים לא יהיה במדבר, דהכתיב (שם יט, יט) 'שדך לא תזרע כלאים'. ועיין עוד מנחות (פד) דגג וחורבה ועציץ וספינה אין קרויים 'שדה', עיין שם דאמר, ואין לי אלא 'בשדה' (שמות כג, טז), מניין לרבות שבגג כו'. וקשה גם כן, דיופטר בכל הני אזריעת כלאים, ובמנחות (ע) משמע דזורע כלאים בעציץ נקוב חייב מלקות דאורייתא.

מחלוקת אם מיתת הבעל מפקיעה את האישות כשיש יבם

נסתפקתי (אתון דאורייתא פסקא ב-א) בעינן שומרת יבם בכמה וכמה צדדים, וכתבתני (שם) דאי נימא דיש אישות בינה ליבם, יש לומר בזה שני צדדים: א) דאישות של הבעל אינו מסתלק לגמרי במיתתו - רק נקלש ממיתה ללא, וזה האישות הקלוש הנשאר, הולך מיד אחרי המיתה מבעל ליבם. ב) דאישות הבעל נסתלק לגמרי במיתתו, ומתחדש אישות חדש בינה ליבם וכנ"ל.

ויש לומר לענ"ד, דפליגי בזה אב"י ורבא בקידושין (ס). דאהא דפרין התם למאן דאמר דמהיום ולאחר שלשים שיור הוי, דאם כן מהיום ולאחר מיתה אמאי חולצת ולא מתייבמת, הא הוי שיור בגט (ולא מהני הגט כלל, משום דבעינן 'כריתות' (דברים כד, א; עיין רש"י קידושין שם ד"ה גיטא)). אמר רבא, גט להוציא ומיתה להוציא, מה שמשייר הגט גמרתו מיתה. אמר ליה אב"י, מי דמי, גט מוציא מרשות יבם, ומיתה מכניסה לרשות יבם כו'.

ונראה לענ"ד, דזה תרואיהו סבירא להו - דשיור בגט חשיב רק אם נשאר בפועל מקצת מן האישות, מה שאין כן אם אין נשאר כלל, אז אף שהגט מפקיע רק מקצת, והמקצת השני נפקע על ידי דבר אחר - דהיינו המיתה, עם כל זה לא חשיב שיור, כיון דסוף סוף אין אישות נשאר.

ונחלקו רק בספק הנ"ל, דרבא סבירא ליה דהמיתה מפקעת האישות אפילו כשיש יבם, והאישות שבינה ליבם - אישות חדש הוא, ועל כן שפיר גם כשיש יבם, אין כאן שיור בגט, דאישות הבעל - שהגט בא להפקיעו - הרי הוא מסתלק לגמרי. ואב"י סבירא ליה דכשיש יבם אין המיתה מפקעת האישות לגמרי, רק מקלש - ומולין האישות הקלוש הנשאר ליבם וכנ"ל, ועל כן שפיר הוי שיור, ולא שייך לומר 'מה ששייר גט גמרתו מיתה', כיון דהמיתה איננה מפקעת האישות, רק מולכתו ליבם. וזהו שאמר אב"י 'מי דמי, גט מוציא כו' - מיתה מוכנסה' כו', ודו"ק.

ביאור דברי השאלות שבשליח לא צריך תנאי כפול

איתא בקידושין (סא) במשנה, רבי מאיר אומר, כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי.

א) דאיתא שם: "אבימי בריה דרבי אבהו הוו מסקי ביה זוזי בי חוזאי, שדרינהו ביד חמא בריה דרבה בר אבהו, אזל פרעינהו, אמר להו, הבו לי שטרא, אמרו ליה, סיטראי ניהו (מצד אחר היינו נושם בו מלוה על פה, וממחת אותה מלוה חזיק בהם, רש"י) וכו'. לענין שלומי שליח (למשלה) מאי (מי הוי

פושע שהחזיר המעות עד שלא קבל מהם השטר), אמר רב אשי חזינו, אי אמר ליה שקול שטרא והב זוזי - משלם, הב זוזי ושקול שטרא - לא משלם. ולא היא, בין כך ובין כך משלם, דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי (והיה לך לדקדק בתקנתיה)".

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com